

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η έρευνα έχει εντοπίσει αυξημένο ενδιαφέρον και θετική αντίδραση των Λακώνων στην εκπαίδευση των παιδιών τους κατά το 19^ο αιώνα, από τότε δηλαδή που διαμορφώθηκε και θεσμοποιήθηκε ως υποχρεωτική η Στοιχειώδης Εκπαίδευση στο νεοσύστατο Ελληνικό κράτος¹.

Το ενδιαφέρον όμως του ερευνητή αυξάνεται ακόμα περισσότερο όταν διαπιστώνει ότι σε έναν Δήμο που βρίσκεται στον ορεινό όγκο του βόρειου Πάρνωνα του οποίου η σύνθεση του πληθυσμού αποτελείται από φτωχούς γεωργοκτηνοτρόφους ή εργάτες με δυσεύρετα και πενιχρά για την εποχή ημερομίσθια, λειτουργούν εκείνη την εποχή έξι τετρατάξια Δημοτικά Σχολεία και τρία τριτάξια Ελληνικά Σχολεία, που ουσιαστικά υπάγονται σε δευτεροβάθμιο επίπεδο.

Με την αξιοποίηση λοιπόν του πρωτογενούς εκπαιδευτικού υλικού που διασώζεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Νομού Λακωνίας, με τη χρήση της γενικότερης υπάρχουσας βιβλιογραφίας, τη μελέτη διαφόρων σχολικών εγγράφων που βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές καθώς και τη συλλογή στοιχείων από κάθε γραπτή ή προφορική μαρτυρία, μπορεί κανείς να ερευνήσει επαρκώς τα στοιχεία της κοινωνικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής ιστορίας ενός τόπου στον οποίο υποστηρίχθηκε με τόσο μεγάλη θέρμη το θέμα της παιδείας.

Ο τέως Δήμος Οινούντος, ιδρύθηκε με Β.Δ. στις 27 Νοεμβρίου 1840, ήταν β' τάξεως, είχε πληθυσμό κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, 5.800 περίπου άτομα, τα οποία κατοικούσαν στις κώμες των Βρεσθένων, όπου και η έδρα του Δήμου, της Αράχωβας, της Βαμβακούς, της Βαρβίτσας, του Βασαρά, των Βεροίων, και της Μεγάλης Βρύσης. Ο Δήμος διατηρήθηκε με αυτή τη μορφή μέχρι το 1912, οπότε με το νόμο ΔΝΖ', « περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων » καταργήθηκαν οι περισσότεροι δήμοι και έγιναν κοινότητες².

Κρίθηκε σκόπιμο, τα χρονικά όρια της περιόδου που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία μας να έχουν την αρχή τους στους προεπαναστατικούς χρόνους και συμβατικά να ταυτίζονται με την αρχή του 19^{ου} αιώνα, ενώ το τέλος τους να συμπίπτει με το κλείσιμο της περιόδου του εμφύλιου πολέμου, ο οποίος τόσο πολύ ταλάνισε την ελληνική κοινωνία. Η δεκαετία του 1940 με το μεγάλο πόλεμο, επέφερε στον ελληνικό λαό τα πικρά βάσανα της Κατοχής και στη συνέχεια ο τριετής καταστροφικός εμφύλιος πόλεμος, έφερε στα Σχολεία του Οινούντος την πλήρη διάλυση, λόγω των πολεμικών γεγονότων στην περιοχή από το 1946 μέχρι την άνοιξη του 1949. Από το 1950 και ύστερα, αρχίζει η προσπάθεια ανασυγκρότησης της χώρας και η επούλωση των πληγών του εμφύλιου σπαραγμού. Τα σχολεία επαναλειτουργούν με σταθερό διδακτικό προσωπικό και με μεγάλο αριθμό μαθητών αφού ο πληθυσμός των κοινοτήτων του τ. Δήμου Οινούντος είναι ακόμα πυκνός.

Στην εκτεταμένη περίοδο των εκατόν πενήντα χρόνων (1800 – 1950), αρχικά εμφανίστηκε με υποτυπώδη έστω μορφή η σχολική εκπαίδευση στην ελληνική ύπαιθρο και ύστερα θεμελιώθηκε και διαμορφώθηκε το εκπαιδευτικό σύστημα της

¹ Μπελιά Ελ, Η εκπαίδευση εις την Λακωνίαν και την Μεσσηνίαν κατά την Καποδιστριακήν περίοδον (1828-1832), Αντωνίου Δαυίδ, Η εκπαιδευτική εικόνα της Λακωνίας κατά τα έτη 1833-1835, Λακωνικά Σπουδαί τ. ΙΕ', Αθήναι, 2000, σσ.175 – 240, Γαβαλά Πέπης, Κοινωνία και Εκπαίδευση, Λακωνία 19^{ος} – 20^{ος}, Λακωνικά Σπουδαί, Αθήναι, 2002, σσ. 39-51.

² Νουχάκη Ι., Ελληνική Χωρογραφία, τ. Α', σσ. 735 – 736.

χώρας μας, το οποίο για έναν περίπου αιώνα μετά την Απελευθέρωση είχε την ίδια δομή, αυτή που του προσέδωσαν η κυβέρνηση Καποδίστρια και στη συνέχεια ο θρόνος του Όθωνα με το Βαυαρικό επιτελείο του. Η Στοιχειώδης Εκπαίδευση περιελάμβανε τετράχρονο Δημοτικό Σχολείο και η Μέση Εκπαίδευση τριτάξιο Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο) και τετρατάξιο Γυμνάσιο. Η διάρθρωση αυτή θα διατηρηθεί μέχρι την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, η οποία αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους σταθμούς της ιστορίας της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Με τις ριζικές αλλαγές στο μέχρι τότε εκπαιδευτικό σύστημα από την κυβέρνηση Βενιζέλου και τον εισηγητή της μεταρρυθμίσεως Γεώργιο Παπανδρέου, το 1929, η υποχρεωτική εκπαίδευση αναδιαρθρώνεται και συμπεριλαμβάνει νηπιαγωγείο και εξατάξιο δημοτικό ενώ η μέση εκπαίδευση έχει πλέον τα γενικά γυμνάσια και τα πρακτικά λύκεια τα οποία καταργούν τα μέχρι τότε υφιστάμενα Ελληνικά σχολεία και ημιγυμνάσια.

Για τον τρόπο παρουσίασης της οργάνωσης της εκπαίδευσης στον τ. Δήμο Οινούντος Λακωνίας, επιλέξαμε την παρουσίασή της ανά κώμη, ώστε να καταγράφονται σε μία ενότητα τα ιστορικά στοιχεία των σχολείων κάθε κώμης ξεχωριστά. Έτσι, θεωρούμε ότι η εργασία μας συμβάλλει στη σύνθεση της τοπικής ιστορίας των Δημοτικών Διαμερισμάτων του σημερινού Δήμου Οινούντος και της Κοινότητας των Καρυών, αφού η εκπαίδευση αποτελεί μια πλούσια πηγή της κοινωνικής ιστορίας ενός τόπου.

Επίσης, από την καταγραφή όλων των σωζόμενων μαρτυριών, την παρουσίαση των σχετικών κειμένων και των στοιχείων των Βιβλίων από τα Αρχεία των Σχολείων του Οινούντος, μπορεί κανείς να πληροφορηθεί και να κατανοήσει σημαντικά πράγματα για την υλοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής κατά το 19^ο και το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα στην ελληνική ύπαιθρο. Ως τέτοια αναφέρουμε την αγωνιώδη προσπάθεια των φτωχών αγροτοκτηνοτρόφων για εξεύρεση διδακτικού προσωπικού και την ανέγερση διδακτηρίων, την εξοικονόμηση πόρων για στοιχειώδη εξοπλισμό των σχολείων και μισθοδοσία των δασκάλων, την ανάληψη πρωτοβουλιών και την πραγματοποίηση γενναίων χορηγιών υπέρ της ίδρυσης και συντήρησης των εκπαιδευτηρίων. Από το περιεχόμενο των σωζόμενων Πρακτικών των Σχολείων, παρέχεται ακόμα μία σαφής εικόνα για το περιεχόμενο των σπουδών, τα διδακτικά βιβλία, τις παιδαγωγικές και διδακτικές μεθόδους του λεγόμενου παλαιού σχολείου, αλλά και για τις σχέσεις Παιδείας και κρατικής ιδεολογίας, σε περιόδους έντονων κοινωνικών και πολιτικών αναταράξεων της χώρας. Επίσης, οι συνθήκες λειτουργίας των σχολείων κατά την παλαιά εποχή ή τα μαθητικά βάσανα των ανυπόδητων μαθητών, που με παντοειδείς στερήσεις, μετοικούσαν σε άλλα χωριά ή πεζοπορούσαν καθημερινά αντιπαλεύοντας κάθε κακοκαιρία για να βρουν τη σχολική αίθουσα, περιγράφονται λεπτομερώς από ανθρώπους που τα έζησαν κατά τα δύσκολα χρόνια του Μεσοπολέμου ή τα «πέτρινα» της Κατοχής και του Εμφυλίου. Η μελέτη αυτή της τοπικής εκπαιδευτικής ιστορίας, συμπεριλαμβάνει στο ακροτελεύτιο Κεφάλαιό της, την παρουσίαση των Ευεργετών της Παιδείας των Οινούντιων. Πρόκειται για φωτισμένους ανθρώπους, οι οποίοι με τις ακάματες ενέργειές τους, (όπως ο Επίσκοπος Βρεσθένης Θεοδώρητος ο Β΄) ή με την ανιδιοτελή διάθεση της σημαντικής περιουσίας τους, (Αδαμαντίδης, Ματάλας, Πιλάλας) υπέρ της σχολικής εκπαίδευσης του τόπου τους, στήριξαν και βελτίωσαν τη λειτουργία των σχολείων και ενίσχυσαν σε χαλεπούς καιρούς, αμέτρητους φτωχούς μαθητές του Οινούντα για επιτυχείς ανώτερες και ανώτατες σπουδές.

Η γραφή του βιβλίου στο παραδοσιακό τονικό σύστημα γραφής (πολυτονικό), κρίθηκε απαραίτητη για το πλήθος των αποσπασμάτων των σχολικών Αρχείων και άλλων παλαιών δημοσιευμάτων που παρατίθενται στις σελίδες του. Στα κείμενα αυτά

τηρήσαμε κατά κανόνα την ορθογραφία των συγγραφέων ή των συντακτών τους, παρεμβαίνοντας μόνο σε εμφανή ορθογραφικά ή τυπογραφικά λάθη.

Η συστηματική ενασχόλησή μας με την παρούσα συγγραφή, είχε αρχίσει από το έτος 2004 και από τα πρώτα στοιχεία της έρευνας, πραγματοποιήσαμε σχετική εισήγηση στο Β΄ Τοπικό Συνέδριο της Εταιρείας Λακωνικών Σπουδών (Ξηροκάμπι Λακωνίας, 28/10 – 1/11/2004), με θέμα : « Η Εκπαίδευση στον τ. Δήμο Οινούντος από τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους μέχρι την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929». Η εισήγηση εκείνη έκλεινε ως εξής : « Η ολοκλήρωση της έρευνας αυτής έχει στόχο την δημιουργία μιας αυτοτελούς συγγραφής η οποία θα καλύπτει την περίοδο του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα η οποία θα περιλαμβάνει και ανέκδοτο φωτογραφικό υλικό από την τοπική εκπαιδευτική ιστορία. Αυτό μας επιβάλλει το διπλό χρέος του Οινούντιου και του εκπαιδευτικού.»³

Σήμερα νιώθουμε ιδιαίτερη ικανοποίηση γιατί στο μέτρο των δυνατοτήτων μας, κατορθώσαμε να ολοκληρώσουμε τη συγγραφή αυτή και έτσι να εκτελέσουμε το προαναφερόμενο χρέος μας. Βεβαίως η προσπάθεια θα έμενε ατελέσφορη, εάν δεν υπήρχαν κάποιοι συμπαραστάτες τους οποίους από το χώρο αυτό ευχαριστούμε «εκ βάθους καρδίας»...

Νικόλαος Ι. Κουφός

Βέροια Λακεδαίμονος, 25^η Μαρτίου 2009

³ Κουφού Νικ., Η Εκπ/ση στον τ. Δήμο Οινούντος ..., Πρακτικά Β΄ Τοπ. Συν. Λακ. Σπουδών, τ. Β΄, σ. 357.